

Ганна Матковська

кандидат філологічних наук, доцент
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-0823-7905
dandeloomis@gmail.com

Артур Гудманян

доктор філологічних наук, професор
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Київ, Україна
ORCID ID 0000 - 0002 - 5234 - 1726
artgud13@gmail.com

Христина Чайковська

студентка магістратури факультету лінгвістики
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Київ, Україна
kristichaikovska@gmail.com

ГРАМАТИКО-СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ІНСТРУКЦІЙ З ЕКСПЛУАТАЦІЇ ПОБУТОВИХ ПРИЛАДІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Стаття присвячена дослідженню граматичних та синтаксичних особливостей перекладу англомовних текстів інструкцій з експлуатації побутових приладів. Вивчення інструктивного тексту крізь призму лінгвістики та перекладознавства є актуальним дослідженням, оскільки інструкція безпосередньо пов'язана із високотехнологічним процесом, що зумовлює виникнення нової продукції. Такий розвиток подій вимагає подальшого вивчення цього явища. Метою статті є аналіз використання перекладацьких трансформацій при перекладі англомовних текстів інструкцій з експлуатації побутових приладів українською мовою на граматичному та синтаксичному рівнях. Об'єктом дослідження є текстові одиниці англомовних та українськомовних інструкцій з експлуатації. Матеріалом дослідження слугували інструкції з експлуатації побутових приладів компаній *Beko*, *Indesit* та *Philips*. У ході дослідження проаналізовано характерні граматичні та синтаксичні особливості інструкцій з експлуатації побутових приладів. Результатом дослідження є встановлення найпоширеніших засобів відтворення вищезазначених особливостей. З'ясовано, що найчастіше при перекладі інструкцій з експлуатації українською мовою використовується трансформація – синтаксичне уподібнення. Наступними за частотою застосування є синтаксична перестановка та членування речень. Менша частка припадає на об'єднання речень. Деякі тексти англомовних інструкцій вирізняються простими двоскладними реченнями, які при перекладі замінюються на безособові речення. З'ясовано, що серед граматичних трансформацій, найбільш уживаними є додавання, вилучення та заміна частини мови. Встановлено, що найпоширенішими є заміна дієслова та заміна іменника. Також було визначено, що інструкціям з експлуатації властиві пасивні конструкції із використанням модального дієслова, які в українському перекладі, зазвичай, набувають активного стану.

Ключові слова: граматичні особливості; синтаксичні особливості; перекладацькі трансформації; прийоми перекладу; інструкції з експлуатації.

1. ВСТУП

Наука і техніка являють собою нерозривне явище, адже щороку завдяки новим дослідженням з'являється широке розмаїття приладів, виробів, пристроїв тощо. Без сумніву,

важко уявити життя без наявного технічного або побутового обладнання, які допомагають виконувати роботу швидше та ефективніше. Для того, аби кожен користувач мав можливість зрозуміти всю специфіку роботи приладу, виробники додають до товару супровідний документ – інструкцію.

Інструкція як мовний жанр характеризується невинним розвитком, адаптуючись до сучасних змін та тенденцій. Тож, багато вітчизняних та зарубіжних дослідників і мовознавців приділяють свою увагу саме цьому явищу, зокрема Бірн (Burne, 2006), Колос (2021) досліджують жанрові особливості інструктивних текстів. Тему специфіки перекладу інструкцій висвітлюють у своїх працях Воробйова (2020), Гарник (2001), Карабан (2003), Коваленко (2004) та ін.

Актуальність цієї статті полягає у тому, що проведення нових досліджень з лінгвостилістичних, жанрових та перекладознавчих особливостей інструкцій продовжуються з метою досконалого їх вивчення.

Метою цієї статті є аналіз використання перекладацьких трансформацій при перекладі англійських текстів інструкцій з експлуатації побутових приладів українською мовою на граматичному та синтаксичному рівнях та їх впливу на адекватність перекладу.

2. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті використано такі методи дослідження: метод суцільної вибірки для формування досліджуваної бази текстів інструкцій з експлуатації побутових приладів, метод аналізу та синтезу – для детальнішого вивчення граматичної та синтаксичної складової інструктивних текстів та узагальнення опрацьованого матеріалу, трансформаційний метод – для визначення адекватності перекладу на основі трансформацій, використаних при перекладі, гіпотетико-дедуктивний метод – для висунування певних припущень для роз'яснення перекладознавчих явищ.

3. РЕЗУЛЬТАТИ Й ОБГОВОРЕННЯ

Інструкції з експлуатації характеризуються своїм чітко-структурованим викладом інформації, що сприяє реалізації комунікативно-прагматичного фактору. Основним функціональним призначенням інструктивних текстів є інформування та інструктування користувачів для розширення їхніх знань та вмінь щодо експлуатації продукту. За ефективне виконання поставленої мети відповідають лінгвостилістичні засоби, які включають позамовні та мовні елементи на всіх рівнях мови.

У нашому дослідженні основна увага приділяється граматичним особливостям та синтаксису інструкцій з експлуатації. Граматичні засоби являють собою пасивний стан, модальність, герундіальні та номінативні конструкції. Синтаксис знаменується складнопідрядними реченнями мети, причини, наказовим та умовним способами, еліптичними конструкціями тощо. Завданням перекладача є доступно та адекватно перекласти текстовий зміст інструкцій, уникаючи помилок та неточностей. Інколи перекладачі стикаються з багатьма труднощами при перекладі інструкцій. Наприклад, складна синтаксична структура, яка перешкоджає відслідковуванню основної думки, що є вкрай важливим в інструктивних текстах. Тоді перекладач змушений вдаватися до використання перекладацьких трансформацій.

Найбільш уживаною граматичною трансформацією при перекладі науково-технічних текстів є заміна частини мови. Розрізняють такі її підвиди: 1. Заміна дієслова. 2. Заміна іменника. 3. Заміна прикметників. 4. Заміна прийменників (Гудманян та ін., 2017, с. 93). Для перекладу інструкцій з експлуатації найбільш типовими у використанні є перші два підвиди. Їх використання передбачене специфікою мови, якою здійснюють переклад. Наведемо такі приклади:

Cutting off the water and electricity supplies (Indesit. Instructions for Use) (далі – Indesit, IU). – **Як відключити** воду й електричне живлення (Indesit. Інструкція з використання) (далі – Indesit, IB). У цьому фрагменті можна помітити, що замість дослівного

перекладу «Відключення води та електричного живлення», що є виключно недоречним, перекладач замінює іменник дієсловом. Це зумовлено тим, що користувачі можуть помилково сприйняти назву заголовку розділу. Крім того, це призведе до порушення цілісності між заголовком розділу та його вмістом.

By selecting this function, the wash and spin cycles will be modified in order to reduce the formation of creases (Indesit, IU). – **При виборі даної функції** режиму прання і віджиму будуть відповідно змінені для зменшення утворення складок (Indesit, IB). У цьому прикладі дієприслівниковий зворот 'By selecting this function' замінено номінативною конструкцією «при виборі даної функції», адже у випадку буквального перекладу буде порушений стилістичний аспект української мови.

Wash your delicate clothes only with special detergents (liquid detergent, wool shampoo, etc.) used solely for delicate clothes (Beko. Washing Machine) (далі – Beko, WM). – **Для прання речей, які потребують обережного поводження, слід використовувати тільки спеціальні пральні засоби (рідкий пральний засіб, шампунь для вовни тощо), призначені саме для таких речей** (Beko. Пральна машина) (далі – Beko, ПМ). Цей приклад характеризується заміною дієслова іменником, що й як і у попередньому фрагменті, забезпечує краще сприйняття та є стилістично обґрунтованим вибором перекладача.

Ще однією граматичною трансформацією, на використання якої припадає значна частка, є додавання.

Take out all substances in the pockets such as coins, pens and paper clips, and turn pockets inside out and brush (Beko, WM). – **Перевірте** кишені та вийміть усі сторонні предмети (наприклад, монети, ручки, скріпки), а потім виверніть кишені й почистіть їх щіткою (Beko, ПМ).

Water and power consumption may vary subject to the changes in water pressure, water hardness and temperature, ambient temperature, type and amount of laundry, spin speed, and changes in electric voltage (Beko, WM). – **Фактичне** споживання води й електроенергії може відрізнятися від вказаних у таблиці залежно від тиску, жорсткості та температури води, температури навколишнього середовища, типу та кількості білизни, швидкості віджимання, а також від коливань напруги в мережі електропостачання (Beko, ПМ).

The appliance must not be immersed (Phillips. User Manual) (далі – Phillips, UM). – **Пристрій не можна занурювати у воду** (Phillips. Посібник користувача) (далі – Phillips, ПК).

У вищезазначених прикладах показано вдале застосування трансформації – додавання. Завдяки цьому перекладачеві вдалося досягнути адекватного перекладу, не порушуючи зміст речень. У першому фрагменті взято до уваги культурно-специфічну складову українського мовлення та фактор поведінки українців у побуті, а в другому – перекладач застосовує уточнення, з метою легшого пізнання інформації та кращої орієнтації у текстовому потоці. Третій приклад, подібно до попереднього, передбачає стилістичне доповнення.

Протилежним до додавання є вилучення, перекладацька трансформація, яка передбачає виключення надлишкових мовних елементів, що не несуть семантичної значущості. Незважаючи на це, змістовність та нормативність тексту не зазнає змін (Воробйова, 2020).

This instruction manual should be kept in a safe place for future reference (Indesit, IU). – **Необхідно зберігати дану брошуру, щоб мати нагоду звернутися до неї у будь-який момент** [Indesit, IB].

Також, як вже раніше наголошувалося, інструкціям притаманні пасивні звороти, які, зазвичай, в українській мові виражаються через активний спосіб. В англійських текстах інструкцій пасивні конструкції вводяться найчастіше за допомогою модальних дієслів.

Наприклад:

Packaging materials should not be used as toys for children (Indesit, IU). – **Забороняйте дітям гратися з упаковками** (Indesit, IB).

The ducts in the pressure regulator allowing the escape of steam should be checked regularly to ensure that they are not blocked (Phillips, UM). – **Потрібно** регулярно перевіряти канали регулятора тиску, через які виходить пара, чи їх не заблоковано (Phillips, ПК).

Підкреслимо, що модальність в інструкціях є ключовою ознакою наказового способу. Кожне модальне дієслово характеризується власним смисловим навантаженням. В обох прикладах використовується модальне дієслово *should*. У першому реченні воно має відтінок заборони, а в другому – необхідності.

Найбільш поширеною трансформацією є синтаксичне уподібнення, що означає дослівний переклад: *Place the appliance on a stable, horizontal, and level surface* (Phillips, UM). – *Поставте пристрій на стійку, горизонтальну і рівну поверхню* (Phillips, ПК). – *Do not place the inner pot directly over an open fire to cook food* (Phillips, UM). – *Не ставте внутрішню каструлю безпосередньо на відкритий вогонь, щоб приготувати страву* (Phillips, ПК).

Необхідно зауважити, що Гарник (2001) пропонує такі синтаксичні трансформації: синтаксичні перестановки; заміна частин мови; заміна типу речення, заміна членів речення, об'єднання речень, членування речень. Якщо порівняти синтаксис обох мов, то слід зазначити, що українська мова характеризується вільним порядком слів у реченні, проте англійській мові притаманний прями́й порядок, який виокремлює смислове ядро речення та забезпечує синтаксичний зв'язок між словами (Карабан, 2003).

При перекладі українською мовою, необхідно враховувати той факт, що читачі вважають другу частину речення більш вагомою (Бацевич, 2004). Це взаємопов'язано із концепцією «тема – рема». Тож, для того, щоб виділити ядро речення та підкреслити його значущість, перекладач використовує пермутацію, тобто змінює порядок слів у реченні (Колос, 2021).

Розглянемо такі приклади застосування синтаксичних перестановок:

Check if the voltage indicated on the appliance corresponds to the local power voltage before you connect it (Phillips, UM). – *Перед тим як під'єднувати пристрій до електромережі, перевірте, чи збігається напруга, вказана на ньому, із напругою в електромережі* (Phillips, ПК).

Make sure to avoid spillage on the power connector to avoid a potential hazard (Phillips, UM). – *Для уникнення потенційної небезпеки не проливайте воду на роз'єм живлення* (Phillips, ПК).

Consumers should contact their local authority or retailer for information concerning the correct disposal of their old appliance (Indesit, IU). – *Для подальшої інформації щодо правильної утилізації побутової техніки, їхні власники можуть звернутися до відповідних міських служб або до постачальника* (Indesit, IB).

Кожне речення має свою власну комунікативну інтенцію. У першому прикладі основним повідомленням є вказівка, обов'язкова до виконання перед початком експлуатації приладу. Якщо порядок слів залишити незмінним, це може призвести до помилкового судження з боку користувача, і, як наслідок, до пошкодження функціоналу приладу. У другому прикладі ремою речення є частина – застереження від потенційної небезпеки. Враховуючи той факт, що читачі схильні звертати увагу на другу частину речення, у цьому випадку необхідно застосувати синтаксичну перестановку з метою уникнення небезпеки. В останньому прикладі комунікативним повідомленням є порада користувачам щодо утилізації приладу. Порядок слів потребує зміни для кращого сприйняття користувачами інформації.

Наступною за частотністю застосування є перекладацька трансформація – членування речень. Перекладач вдається до її використання, щоб процес ознайомлення із інформаційним наповненням відбувався значно легше. Наприклад, *We advise against the use of hose extensions; if it is absolutely necessary, the extension must have the same diameter as the original hose and must not exceed 150 cm in length* (Indesit, IU). – *Використання подовжувача шланга не рекомендоване. В разі необхідності використання подовжувача шлангу, переконайтеся у тому, що він має той самий діаметр та його довжина не перевищує 150 см* (Indesit, IB).

Do not use amounts exceeding the dosage quantities recommended on the detergent

package to avoid problems of excessive foam, poor rinsing, financial savings and finally, environmental protection (Beko, WM). – *Щоб запобігти підвищеному піноутворенню та поганому ополіскуванню, не слід перевищувати дозування, рекомендоване на упаковці прального засобу. Крім того, правильне дозування дає змогу заощаджувати кошти та запобігати забрудненню довкілля* (Beko, ПМ).

Протилежною до членування є перекладацька трансформація – об'єднання речень. Її перекладачі обирають для застосування, коли смислове навантаження обох простих речень дозволяє об'єднати їх в одне складне. Звернімо увагу на такі приклади:

First, the machine will drain the water inside of it. Then, it will spin the laundry with the set spin speed and drain the water coming out of them (Beko, WM). – *Спочатку машина відкачує воду з машини, а потім виконує віджимання білизни із заданою швидкістю і відкачує віджату воду* [Beko, ПМ].

Do not pull on the power supply cable when unplugging the appliance from the electricity socket. Hold the plug and pull (Indesit, IU). – *Не виймайте вилку з електричної розетки, витягуючи її за шнур, тримайтеся тільки за саму вилку* (Indesit, ІВ).

На синтаксичному рівні для англомовних текстів інструкцій з експлуатації, окрім складних речень, притаманні також прості двоскладні речення із використанням підмета *We*. Український варіант перекладу може бути представлений безособовим реченням.

До прикладу наведемо такі речення:

We recommend running a cleaning programme every 40 wash cycles (Beko, WM). – *Рекомендується виконувати програму очищення через кожні 40 циклів прання* (Beko, ПМ).

We advise against the use of hose extensions; if it is absolutely necessary, the extension must have the same diameter as the original hose and must not exceed 150 cm in length (Indesit, IU). – *Використання подовжувача шланга не рекомендоване. В разі необхідності використання подовжувача шлангу, переконайтеся у тому, що він має той самий діаметр та його довжина не перевищує 150 см* (Indesit, ІВ).

4. ВИСНОВКИ І НАПРЯМИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Інструкції, як лінгвістичне явище, виконують характерну для них комунікативну функцію, а саме: надання настанов та вказівок щодо використання продукту. Незважаючи на те, що багато мовознавців досліджували інструкцію через призму лінгвістичного аспекту, питання перекладу інструкцій є актуальним та потребує подальшого досконалого вивчення. Адже світ охоплений процесами глобалізації та діджиталізації, що вносять свої корективи у мовне середовище.

Проаналізувавши англомовні тексти інструкції з експлуатації побутових приладів та їх переклад українською, доходимо висновку, що граматичний рівень інструкції характеризується застосуванням трансформацій – додавання та вилучення. Наступною за частотністю використання є заміна частин мови. Крім того, інструктивним текстам властиві пасивні звороти, які виражаються через модальні дієслова. В українському перекладі вони, здебільшого, представлені активним станом. Щодо синтаксичної складової інструкції, необхідно зауважити, що інструкції вирізняються використанням простих, складних та безособових речень, умовним та наказовим способами. На синтаксичному рівні речення зазнають таких трансформацій, як об'єднання або членування речень. Однак найуживанішим метод перекладу є трансформація синтаксичне уподібнення. Зазначимо, що англомовні прості двоскладні речення перекладаються українською мовою за допомогою безособових речень.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень може бути аналіз специфіки відтворення граматичних та синтаксичних особливостей англомовних текстів інструкцій з експлуатації побутових приладів українською мовою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 344 с.
- Воробйова В. Є. Граматичні трансформації при перекладі. *Сучасний вимір філологічних наук*. 2020. С. 43–46.
- Гарник І. В. Типологія перекладацьких трансформацій. К. : МІЛП, 2001. 186 с.
- Гудманян А. Г., Сітко А. В., Єнчева Г. Г. Вступ до перекладознавства. Вінниця : Нова Книга, 2017. 295 с.
- Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову: навч. посіб. Вінниця : Нова Книга, 2003. 608 с.
- Коваленко А. Я. Науково-технічний переклад. Тернопіль : Видавництво Карп'юка, 2004. 284 с.
- Колос Ю. З. Особливості передачі вимог в інструктивних текстах під час перекладу з англійської мови українською. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2021. № 48. Т. 4. С. 70–72. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.48-4.17>
- Beko. Пральна машина. Посібник користувача. URL: [http://downloadtest.beko.com/Download.UsageManualsBeko/UA/ru_RU_201811010917529_User%20Manual%20-%20File%20\(Long\)uk_UA.pdf](http://downloadtest.beko.com/Download.UsageManualsBeko/UA/ru_RU_201811010917529_User%20Manual%20-%20File%20(Long)uk_UA.pdf)
- Beko. Washing Machine. User's Manual. URL: <https://www.beko.com/content/dam/gulf-gcc-aem/gulf-gcc-aemProductCatalog/product-documents/8888793200-WC712/en-US-201907221108757-User-Manual---File-Longen-US.pdf>
- Byrne J. Technical translation. Usability strategies for translating technical documentation. Dordrecht: Springer, 2006. 208 p.
- Indesit. Інструкція з використання. https://www.foxtrot.com.ua/uk/manual_6146858.htm
- Indesit. Instructions for Use. URL: http://imagebank.indesitcompany.co.uk/brochures_online/pdf/indesit/Laundry/IWC71452ECOUC_19513774900.pdf
- Phillips. Посібник користувача. URL: https://f.ua/statik/files/products/philips/hd2137-40-viva-collection_6767.pdf
- Phillips. User Manual. URL: https://f.ua/statik/files/products/philips/hd2137-40-viva-collection_6767.pdf

REFERENCES

- Batsevych, F. S. (2004). *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky* [Basics of communicative linguistics]. Kyiv: Akademiia, [in Ukrainian]
- Beko. *Washing Machine. User's Manual*. [http://downloadtest.beko.com/Download.UsageManualsBeko/UA/ru_RU_201811010917529_User%20Manual%20-%20File%20\(Long\)uk_UA.pdf](http://downloadtest.beko.com/Download.UsageManualsBeko/UA/ru_RU_201811010917529_User%20Manual%20-%20File%20(Long)uk_UA.pdf) [in English]
- Beko. *Pralna mashyna. Posibnyk korystuvacha*. [Washing machine. User Manual] [http://downloadtest.beko.com/Download.UsageManualsBeko/UA/ru_RU_201811010917529_User%20Manual%20-%20File%20\(Long\)uk_UA.pdf](http://downloadtest.beko.com/Download.UsageManualsBeko/UA/ru_RU_201811010917529_User%20Manual%20-%20File%20(Long)uk_UA.pdf) [in Ukrainian]
- Byrne, J. (2006). *Technical translation. Usability strategies for translating technical documentation*. Dordrecht: Springer. [in English]
- Harnyk, I. V. (2001). *Typolohiia perekladatskykh transformatsii* [Typology of translation transformations]. K.: MILP. [in Ukrainian]
- Hudmanian, A. H., Sitko, A. V., & Yenchewa, H. H. (2017). *Vstup do perekladoznavstva* [Introduction to translation studies]. Vinnytsia: Nova Knyha. [in Ukrainian]
- Indesit. *Instructions for Use*. http://imagebank.indesitcompany.co.uk/brochures_online/pdf/indesit/Laundry/IWC71452ECOUC_19513774900.pdf [in English]
- Indesit. *Instruktsiya z vykorystannia*. [Instructions for use]. https://www.foxtrot.com.ua/uk/manual_6146858.htm [in Ukrainian]
- Karaban, V. I. (2003). *Teoriya i praktyka perekladu z ukraiynskoyi movy na anhliysku movy* [Theory and practice of translation from Ukrainian into English language]. Vinnytsya: Nova Knyha. [in Ukrainian]
- Kolos, Yu. Z. (2021). Osoblyvosti peredachi vymoh v instruktivnykh tekstakh pid chas perekladu z anhliyskoi movy ukraiynsku. [The peculiarities of conveying requirements in instructive texts when translating from English]. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Philology*, 48(4), 70–72. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.48-4.17> [in Ukrainian]
- Kovalenko, A. Yu. (2004). *Naukovo-tekhnichnyy pereklad* [Scientific and technical translation]. Ternopil: Vydavnytstvo Karpiuka. [in Ukrainian]
- Phillips. *User Manual*. https://f.ua/statik/files/products/philips/hd2137-40-viva-collection_6767.pdf [in English]
- Phillips. *Posibnyk korystuvacha*. [User Manual]. https://f.ua/statik/files/products/philips/hd2137-40-viva-collection_6767.pdf [in Ukrainian]
- Vorobyova, V. E. (2020). Hramatychni transformatsii pry perekladi. [Grammatical transformations in translation]. *Suchasny vymir filolohichnykh nauk*, 43-46. [in Ukrainian]

Hanna Matkowska, Artur Gudmanian, Khrystyna Chaikovska. Grammatical and syntactic specifics of translation of English user manuals for household appliances into Ukrainian. The article focuses on the study of grammatical and syntactic peculiarities of translation of English user manuals for household appliances. The study of the instructional text through the prism of linguistics and translation studies is relevant research, since the instruction is directly related to the high-tech process that causes the emergence of new products. This scenario requires further study of the phenomenon. The purpose of the article is to analyze the use of transformations in translation of English user manuals for household appliances into Ukrainian at the grammatical and syntactic levels. The object of the research is the text units of English and Ukrainian user manuals. The study is based on the user manuals for household appliances of such companies as Beko, Indesit, and Philips. During the study, the characteristic grammatical and syntactic peculiarities of the user manuals for household appliances were analyzed. The result of the study is the identification of the most common means of translation of the above-mentioned features. When translating user manuals into Ukrainian, literal translation is mostly often used. Syntactic permutation and sentence fragmentation are most frequently used next. Less frequent way of translating is sentence integration. Moreover, it was found that among the grammatical transformations, the most common are addition, omission and change of a part of speech.

Keywords: grammatical features; syntactic features; translation transformations; translation methods; user manuals.

Received: October 25, 2022
Accepted: November 05, 2022